

- Plut, D. (2000) Okoljevarstvene razsežnosti (ne)sonaravnega prostorskega razvoja Ljubljane, v Gabrovec M. in M. Orožen Adamič (ur.) (2000), Ljubljana: geografija mesta, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.
- Plut, D., Špes M. (2000) Varstvo okolja in prostorski razvoj Slovenije, Oddelek za geografijo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani in ACER d. o. o., Ljubljana.
- Pichler-Milanović, N. (2000) Transformation of Central and Eastern European Cities: new planning paradigms for the 21st century. V: Černič-Mali, B. (ur.) Zbornik mednarodne konference »20th Century Urbanisation and Urbanism: Urban Debate on the Eve of the New Millenium«, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Pichler-Milanović, N. (2001) »Globalisation and Transformation of Central and Eastern European Cities: Ljubljana«, Institute of Advanced Studies, United Nations University (IAS/UNU) – London School of Economics and Political Science (LSE) – Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Pichler-Milanović, N. in dr. (2001) »Primerjalne prednosti Ljubljane v procesu Evropskih integracij« (zaključno poročilo I faze projekta), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Pogačnik, A. (1993) Makroekonomski vidik urbanističnega oblikovanja bodoče Ljubljane (1. faza), FAGG, Ljubljana.
- Praper S., Gulič A. in dr. (1999) Indikatorji trajnostnega razvoja za Mestno občino Ljubljana (I. faza), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Ravbar, M. (1995) Zasnova poselitve v Sloveniji, Inštitut za geografijo, Ljubljana.
- Ravbar, M. (2000) Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije, Inštitut za geografijo, Ljubljana.
- Repič, K. in dr. (1995) Oblikovanje turistične ponudbe in zasnova dolgoročnega razvoja turizma – Končno poročilo. Urbanistični inštitut RS, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana.
- Razmišljanja o Ljubljani -ob anketi o razvoju Ljubljane (1991), Mesto Ljubljana, Stokovna gradiva mestnega sekretarijata za urbanizem, december 1991.
- Stanovnik, P. in dr. (2000) »Gospodarstvo in dolgoročni prostorski razvoj Slovenije« (končno poročilo), Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana.
- Smith, M. P. (2000) Transnational urbanism: locating globalization. Oxford, Blackwell.
- Soldatos, P. (1991) Strategic cities alliances: an added value to the innovative making of an international city. Ekistics, let. 58, št. 350/351, str. 346–351.
- Stefanović, V., Pichler-Milanović, N. (1997) »Vključitev Ljubljane v Evropsko mestno opazovalnico« (končno poročilo), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Stefanović, V., Pichler-Milanović, N. (1998) Podoba Ljubljane: problemi, potrebe, in razvojna vprašanja, Urbani izziv, št. 32–33, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Stefanović V. (1998) »Trženje mesta Ljubljane (fazno poročilo), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- UNCHS (1996) An Urbanising World: Global Report on Human Settlements, Oxford University Press.
- Urban Studies, 36/5–6 (1999) Review Issue: »Competitive Cities«.
- Wagner, F. W., Joder, T. E. in Mumfrey jr., A. J., (1995), Urban revitalization: policies and programs, London: Sage Publications.
- WCED (1987) Our Common Future, Oxford University Press, Oxford.
- Zupančič-Strojan, T. (1993) »Ljubljana – Evropsko univerzitetno mesto«, FAGG, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

Andrej GULIČ

Sergeja PRAPER

Slovenija – informacijska družba? Možni razvojni scenariji

(nadaljevanje)

V prispevku je predstavljen prvi od treh oblikovanih razvojnih scenarijev. Gre za t.i. spontani scenarij ali scenarij razvoja fordistične družbe. Ta scenarij se v Sloveniji v sedanjem obdobju v veliki meri uresničuje in otežuje oziroma preprečuje uveljavljanje prvin informacijske družbe.

The article presents the first of the three defined development scenarios. The subject is the so called spontaneous scenario or scenario for the development of the fordistic society. The scenario is presently being followed to a large extent and is an obstacle or even preventing the affirmation of elements pertaining to the information society.

*Informacijska družba
Post-fordistična družba Slovenija
Spontani scenarij*

*Information society
Post-fordistic society
Slovenia
Spontaneous scenario*

1. Uvodne misli

V prejšnjem prispevku (Urbani izziv, l. 11, št. 2, str. 3–7) smo predstavili pojem informacijske družbe,

probleme, ki se pojavljajo pri njenem uvajanju v Sloveniji, ter položaj in vlogo ključnih razvojnih nosilcev. Tokrat predstavljamo prvega od treh oblikovanih scenarijev raz-

voja, ki je t.i. spontani scenarij. Preden predstavimo značilnosti scenarija, želimo opozoriti na nekatera izhodišča, na katerih temeljijo razvojni scenariji:

1. Istočasna in skupna obravnava sistemov prometa in telekomunikacij. Menimo, da obstaja močna medsebojna povezanost med prometnimi in telekomunikacijskimi tehnikami ter tehnologijami, ki je najbolj izražena pri informacijsko-komunikacijskih aplikacijah v prometnem sektorju. Ta odnos presega raven enostavnih tehnoloških povezav in se izraža v skupni zmogljivosti vplivanja obeh sistemov na prostorsko strukturo družbe ter gospodarstva.
2. Tehnološke spremembe na področju telekomunikacij in prometa predstavljajo nujni, vendar ne zadostni pogoj za spremembe v prostorski strukturi in dinamiki. Razloga za to sta predvsem:
 - tehnološke spremembe spodbujajo gospodarske in družbene spremembe, ki tudi močno vplivajo na potek prvih;
 - tehnološke spremembe na področju telekomunikacij in prometa povzročajo spremembe v prostorski strukturi in dinamiki edinole, če jih spremljajo spremembe lokacijskih preferenc razvojnih subjektov – predvsem podjetij.
3. Upoštevali smo medsebojno vplivanje tehnoloških sprememb, novih organizacijskih oblik proizvodnje in sprememb v prostorski strukturi ter dinamiki. Organizacijska spremenljivka predstavlja ključni vzvod za razumevanje povezav med tehnološkimi in prostorskimi spremembami. Razmerje med temi dejavniki ni linearno in enoznačno. Najlažje ga je označiti kot krožni niz medsebojnih povezav, pri katerih je zelo težko določiti, kaj je vzrok in kaj posledica.
4. Razvojni scenariji so indikativnega značaja, saj zaradi številnih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj sistema telekomunikacij in prometnega sistema, ni možno z veliko gotovostjo ter natančnostjo opredeliti prevladujo-

če smeri sprememb v družbenih, gospodarskih in prostorskih strukturah. Pri tem je treba upoštevati dejstvo, da tehnološke inovacije ne vplivajo samo na razvoj prometnega sistema in sistema telekomunikacij samih po sebi, temveč tudi na vrsto in kakovost njunega medsebojnega odnosa.

2. Spontani razvojni scenarij Slovenije – scenarij razvoja fordistične družbe

2.1 Gospodarske in družbene značilnosti razvoja fordistične družbe v Sloveniji

Kljub temu, da je gospodarski in družbeni razvoj Slovenije skoraj pet desetletij potekal v okviru tako imenovane socialistične regulacije, so ga – še posebej v sedemdesetih in osemdesetih letih – v precejšnji meri označevali dejavniki, značilni za fordistično paradigmo gospodarskega in družbenega razvoja. Razen v nekaterih drugih bolj razvitih delih prejšnje SFRJ ter seveda v razvitih kapitalističnih državah se je fordistični razvojni model najbolj razmahnil prav v Sloveniji. V devetdesetih letih je predstavljal še vedno prevladujoči razvojni model in bo, kot kaže, prevladoval tudi v prvem desetletju prihodnjega stoletja.

Tudi v Sloveniji je fordistični razvojni model označevala prevlada velikih podjetij, masovna proizvodnja in tayloristična organizacija dela, spodbujanje povpraševanja, blago široke potrošnje, država blaginje ter sistem kolektivnih sporazumov za plače zaposlenih. Pri ocenjevanju vplivov in posledic razvoja fordističnega modela na sistem telekomunikacij ter prometni in prostorski sistem bomo upoštevali le vpliv razvoja industrijske organizacije, čeprav je relevantnih dejavnikov več.

Za slovensko fordistično industrijo je značilna obsežna interna ekonomija obsega, ki temelji na tehnični delitvi dela, standardizaciji proizvodov in tehnologiji tekočega traku. Posledica implementacije fordističnega razvojnega modela, za katerega je značilna močna fragmentacija delovnih opravil, je bila tudi v Sloveniji na eni strani izguba poklicnih znanj in veščin proizvodnih delavcev, na drugi strani pa – tudi zaradi uničevanja lastne tehnične inteligence in naraščajoče odvisnosti od tujega znanja – izguba lastnega razvojno-raziskovalnega potenciala.

Kljub propadu številnih velikih klasičnih industrijskih podjetij v devetdesetih letih in nastajanju novih malih ter srednjih podjetij, so za slovenski fordizem še vedno značilna velika, vertikalno integrirana podjetja (Mura, Gorenje, Revoz). Razlogi za to izhajajo iz notranje ekonomije obsega, povezane s specifično tehnološko osnovo, in iz potrebe po koordinaciji ter reintegraciji precej obsežne tehnične delitve dela. Naloge koordinacije in reintegracije se tudi v slovenskem fordističnem modelu bolj učinkovito in z nižjimi stroški opravljajo s korporativno hierarhijo, kot pa z zunanjimi tržnimi zakonitostmi.

2.2 Prostorske značilnosti razvoja fordistične družbe v Sloveniji

Prostorska oblika fordističnega sistema organizacije proizvodnje je notranje povezana s tem sistemom. Oblike industrijske organizacije so neločljivo povezane z oblikami prostorskih struktur in odnosov. Fordistični sistem organizacije je utemeljen v prostorskih odnosih in z njimi.

Prostorska organizacija fordizma v Sloveniji je bila še v osemdesetih letih tesno povezana z razvojem glavnih industrijskih in urbanih središč ter njihovih regij, ki so zagotovili aglomeracijo delovne sile,

potrebne za masovno proizvodnjo. V osemdesetih in devetdesetih letih so se začele tudi v Sloveniji spreminjati prostorske oblike, značilne za zgodnje obdobje fordizma. Prišlo je do premika od začetnega zgoščanja dejavnosti v osrednjih urbanih aglomeracijah k decentralizaciji in naraščajoči disperziji proizvodnih dejavnosti na obrobje. Procese urbanizacije so zamenjali procesi suburbanizacije in dezurbanizacije. Te spremembe izražajo notranjo dinamiko fordistične proizvodnje, ki je bolj kot vse prejšnje oblike industrializacije uporabljala prostor in prostorske razlike kot aktivne dejavnike v procesu akumulacije. Tayloristična načela organizacije dela, utelešena v sistemu fordistične masovne proizvodnje, so skozi delitev dela botrovala pojavu vedno novih načinov za povečanje dobičkonosnosti poslov. Tehnična dezintegracija proizvodnih procesov v ločene oddelke znotraj iste tovarne in nato v delitev dela med podjetji je bila tako izrazita, da jo je mogoče pojmovati tudi kot prostorsko »dezintegracijo«, v kateri so različne tovarne locirane optimalno glede na vrsto delovne sile, ki jo potrebujejo za izvajanje svoje dejavnosti. V osemdesetih letih so v Sloveniji takšno obliko industrijske in prostorske organizacije pomenili takratni TOZD-i, OZD-i in SOZD-i, na njihovih temeljih pa nastajajo danes nova poslovna partnerstva, za katera je večinoma še vedno značilen fordistični razvojni model.

Z evolucijo fordizma se prostorske oblike industrijskega sistema spreminjajo tudi v Sloveniji. Sektorsko zasnovane oblike prostorske specializacije se ob vse bolj podrobni delitvi dela znotraj podjetij spreminjajo v funkcionalne specializacije, pri tem pa se nekatera območja in regije specializirajo kot centri korporativne kontrole. To velja npr. za Ljubljano ter vse bolj tudi za urbana središča zunaj Slovenije, v katerih so locirane centrale tujih

podjetij, ki imajo pri nas proizvodne enote, druge kot RR območja – Ljubljana in v manjši meri Maribor ter Kranj, ostale pa kot območja lokacije proizvodnih dejavnosti – Novo mesto, Nova Gorica, Slovenj Gradec, Idrija itd. Vplivi prostorske delitve dela v poznem fordizmu, ki postaja medregionalna in mednarodna, se vse bolj čutijo tudi pri nas. Proces pospešenega odpravljanja potreb po izobraženi in poklicno usposobljeni delovni sili omogoča velikim, vertikalno integriranim fordističnim korporacijam, da izkoriščajo prednosti cenejše, poklicno manj usposobljene delovne sile v vzhodnoevropskih državah in predvsem državah v razvoju, kar negativno vpliva na ohranjanje takšnega modela gospodarske rasti pri nas.

2.3 Značilnosti razvoja komunikacijskega in prometnega sistema fordistične družbe v Sloveniji

Kompleksna prostorska organizacija fordistične proizvodnje je bila precej zahtevna glede prometnega in komunikacijskega sistema. Vzorec proizvodnje, značilen za pozni fordizem – z visoko stopnjo prostorske razdružitve in razpršene proizvodnje –, ne bi bil mogoč brez številnih inovacij na področju prometa in telekomunikacij.

Na področju prometa so se v Sloveniji od sedemdesetih let naprej začele postopoma uresničevati izboljšave, ki so infrastrukturno podprle standardizirani prevoz blaga na dolge razdalje. Začetek izgradnje omrežja avtocest in povečana uporaba kontejnerjev v tovornem prometu sta postala nezamenljiva prometna spremljevalca fordistične proizvodne organizacije.

Poleg standardiziranega prevoza polizdelkov in končnih izdelkov na dolge razdalje je fordizem potreboval zanesljive sisteme govorne komunikacije, da bi zagotovil kon-

trola in koordinacijo prostorsko razpršene proizvodnje. V Sloveniji bo v prihodnje poleg govorne telefonije tudi komunikacijsko povezovanje prek računalniških omrežij, kot sta Internet in WWW, dodatno olajšalo proces prostorske decentralizacije proizvodnih in drugih poslovnih dejavnosti. Fordistični proizvodni procesi, zasnovani na elektronskih informacijskih sistemih in mehanizmih avtomatizirane kontrole prostorsko razpršenih proizvodnih obratov, tehnično omogočajo lokacijo tovarn ter podjetij v perifernih in manj razvitih območjih. Kot primer lahko navedemo Danfoss in Prevent.

2.4 Možnosti nadaljnega obstoja sistema fordistične družbe v Sloveniji

Kljub zapoznelemu hitenju pri posodabljanju klasične prometne infrastrukture, ki pa je le delno uspešno, saj se posodablja predvsem cestno, ne pa tudi železniško omrežje, in komunikacijske infrastrukture – vzpostavitev optokabelskega križa, digitalizacija telefonskega omrežja, pospešeno priključevanje na internet in WWW, se slovenski fordizem in globalni fordizem, v katerem slednji obstoja in deluje, soočata s problemi izvajanja kontrole, začenjajoč s kontrolo nad proizvodnim procesom znotraj tovarne do kontrole nad celovito prostorsko delitvijo dela.

Kljub omenjenim prometnim in komunikacijskim infrastrukturnim izboljšavam se za fordistično proizvodnjo organizacijo pri premagovanju prostorskih ter časovnih razdalj pojavljajo omejitve. Te omejitve postajajo kritične v sedanjem obdobju, ko vse bolj negotovi in segmentirani tržni pogoji zahtevajo veliko večjo prilagodljivost in dovezetnost za zunanje izzive. Iskane odgovorov na krizo fordizma mora biti med drugim usmerjeno tudi na omejitve, ki jih nalagajo prostorska organizacija ter prometni in komunikacijski sistemi.

3. Idealni scenarij — scenarij razvoja postfordistične družbe

Opisovanje in vrednotenje idealnega scenarija razvoja postfordistične družbe sta bistveno bolj zapletena, saj je njegovo uresničevanje le mestoma prisotno v slovenskem gospodarstvu, družbi in prostoru, zaradi česar tudi ne razpolagamo s potrebnimi empiričnimi podatki, ki bi nam olajšali delo. Na ravni celotnega slovenskega gospodarstva se uresničevanje tega scenarija v sedanjem trenutku pojavlja le kot možna, a težko uresničljiva razvojnna različica.

3.1 Gospodarske in družbene značilnosti razvoja postfordistične družbe v Sloveniji

Če je fordizem utemeljen na masovni proizvodnji in potrošnji ter na izkoriščanju ekonomije obsega, upošteva postfordizem nestanovitnost trgov in povpraševanja ter temelji na fleksibilni specializaciji, prilagajanju proizvodov željam kupcev ter izkoriščanju ekonomije izbora.

Uresničevanje scenarija razvoja postfordistične družbe bo imelo v Sloveniji pomembne strukturne posledice. Pojav sistema fleksibilne specializacije temelji na predpostavki, da bo masovno proizvodnjo nadomestil industrijski organizacijski model, ki temelji na maloserijskih proizvodnji. Ta model proizvodne organizacije se bolje odziva na dinamičnih trgih, za katere je značilna visoka stopnja nestanovitnosti povpraševanja.

Fleksibilna specializacija bo povzročila radikalen premik v povpraševanju od proizvodov masovne porabe k diferenciranim in posebnim proizvodom. Povpraševanje po raznovrstnih proizvodih bo nadomestilo povpraševanje po cenениh

in standardiziranih proizvodih, kar bo ustvarilo pogoje za razvoj malih ter bolj specializiranih podjetij. Povpraševanje bo vse bolj spodbujalo prilagajanje proizvodnje potrebam kupcev, s čimer bodo postopno odpravljene pogoje za prevlado masovne proizvodnje.

Funkcionalno specializacijo, značilno za fordizem, bo nadomestila funkcionalna integracija, ki bo konceptualno presežala meje obstoječe strukture. Funkcionalna specializacija velikih podjetij, oblikovana za doseganje ekonomije obsega in višjih strokovnih izvajalskih znanj, povečuje tveganje interne segmentacije in birokratizacije ter zmanjševanja učinkovitega izkoriščanja informacij, ki nastajajo pri vsakodnevnem delovanju posameznih oddelkov. Model funkcionalne integracije lahko preseže to neučinkovito in togo strukturo, ki je v obdobjih visoke nestanovitnosti trgov povsem neustrezna.

Model velikega, hierarhično organiziranega podjetja, ki je dolgo časa predstavljal najbolj učinkovit model proizvodnje, se pospešeno umika bolj decentraliziranim organizacijskim oblikam, pri katerih se s pomočjo možnosti, ki jih nudijo nove tehnologije, del odgovornosti prenaša na nižje ravni organizacije. Z omogočanjem sprotnega – online – komuniciranja in odločanja na razdaljo lahko nove tehnologije pomagajo k decentralizaciji procesov odločanja na obrobna območja in nižje organizacijske ravni.

Navedene spremembe v organizaciji dela znotraj podjetij podpira in jača razvoj tako imenovane mehke avtomatizacije: se pravi avtomatiziranih tehnologij, ki vsebujejo visok delež komponent programske opreme, za katere je značilna visoka zmožnost reprogramiranja proizvodnje. Izkoriščanje ekonomij izbora je možno samo z uporabo reprogramabilnih tehnologij, s katerimi je mogoče proizvesti množico različnih proizvodov z isto proi-

zvodno opremo. Za ta scenarij razvoja postfordistične družbe je značilen obstoj omrežij podjetij, to je skupin legalno neodvisnih srednjih in malih podjetij, ki so pri izvajanju nekega proizvodnega procesa medsebojno vertikalno integrirana s kooperativnimi medpodjetniškimi povezavami.

3.2 Prostorske značilnosti razvoja postfordistične družbe v Sloveniji

Visoka stopnja specializacije medsebojno povezanih podjetij bo vodila k razvoju komplementarnih urbanih in regionalnih sistemov, specializiranih za proizvodnjo različnih končnih proizvodov, ki bodo temeljili na specializiranih lokalnih trgih delovne sile. Prostorski grozdi, za katere so značilne pogoste povezave na kratkih razdaljah, so pričakovana posledica uresničevanja tega scenarija.

3.3 Značilnosti razvoja komunikacijskega in prometnega sistema postfordistične družbe v Sloveniji

Visoka stopnja specializacije podjetij in proizvodnih območij bo zaradi prostorsko visoko segmentiranih trgov tudi v Sloveniji vplivala na povečanje količine prevoženih končnih proizvodov na dolge razdalje oziroma bolj oddaljene trge. Kar zadeva vmesne proizvode, bosta proces oblikovanja prostorskih grozdov in razvoj lokalnih industrijskih območij vplivala na povečanje količine prevoženih vmesnih proizvodov na kratke razdalje.

Druga posledica oblikovanja prostorskih grozdov in razvoja lokalnih industrijskih območij se nanaša na povečanje pogostosti poslovnega potniškega prometa na kratke razdalje. Pogosti neposredni poslovni stiki so bistveni za poglobljanje in vzdrževanje kooperativnih, na zaupanju temelječih odnosov, na katerih je med drugim zasno-

van model fleksibilne specializacije proizvodne organizacije. Kar zadeva aktivnosti trženja in prodaje, je zaradi lokalne – urbane ali regionalne – specializacije ter visoke stopnje segmentacije trga pričakovati povečanje poslovnega potniškega prometa na dolge razdalje.

Vertikalno nepovezani sistemi potrebujejo dobro razvito informacijsko in komunikacijsko os, po kateri potekajo informacijski tokovi znotraj podjetij in med njimi. Ti informacijski tokovi se uporabljajo pretežno za prenos horizontalnih informacij, to je informacij med funkcijami na isti ravni hierarhične strukture, ali, v primeru informacijskih tokov med podjetji, med podjetji na isti ravni proizvodne verige. Ta tip visoko specializiranih in prostorsko ločenih proizvodnih sistemov potrebuje močne mehanizme za zagotovitev sinergij med funkcijami in podjetji, temelječe na dobro razvitem informacijskem sistemu.

V Sloveniji je bilo že veliko narejene na področju posodabljanja osnovnega prometnega in komunikacijskega omrežja. Prihodnji razvoj prometne in komunikacijske infrastrukture bo treba prioritarno usmerjati predvsem v izboljšanje lokalnih in regionalnih transportnih ter komunikacijskih sistemov – npr. v razvoj sistemov kolektivnega prometa na regionalni ravni ter lokalnih in regionalnih telekomunikacijskih omrežij.

3.4 Možnosti razvoja postfordistične družbe v Sloveniji

Medtem ko izhaja spontani scenarij ali scenarij razvoja fordistične družbe iz predpostavke, da je krizo fordizma mogoče odpraviti in oblikovati nov sistem regulacije, temelječ na stari industrijski in prostorski organizaciji, je idealni scenarij ali scenarij razvoja postfordistične družbe zasnovan na nekoliko preveč idealističnem pogledu, da je mogoče razviti popolnoma drugač-

no industrijsko in prostorsko strukturo s povsem nasprotnimi značilnostmi in oblikami od fordizma. Medtem ko zagovorniki fordističnega razvojnega modela zagovarjajo tezo, da se je v njem le malo pomembnega spremenilo, zagovorniki postfordističnega modela menijo, da je od njega ostalo le še malo pomembnega.

Naše mnenje je, da je fordizem v Sloveniji še vedno globoko ukoreninjen in da bo zaradi prepočasnih strukturnih sprememb in napak iz preteklosti neustreznega spodbujanja razvoja človeškega potenciala, inovativnosti in raziskovalno razvojnih dejavnosti v Sloveniji prevladoval vsaj še nadaljnjih deset let. Kljub pričakovani prevladi fordističnega modela se bo v Sloveniji postopoma uveljavljal tudi postfordistični razvojni model. Zaradi tega menimo, da je za Slovenijo do leta 2008 zanimiv predvsem razvojni scenarij, ki smo ga imenovali aktivni scenarij ali scenarij istočasne obstoja fordistične in postfordistične družbe, ki ga bomo zaradi lažjega opisovanja imenovali tudi scenarij razvoja dualne družbe.

4. Aktivni scenarij – scenarij razvoja dualne družbe

4.1 Gospodarske in družbene značilnosti razvoja dualne družbe v Sloveniji

V tem scenariju se v srednjeročni časovni perspektivi v Sloveniji vzpostavlja ravnotežje med značilnostmi ekonomije obsega in ekonomije izbora. Razvoj ekonomije izbora temelji na izkoriščanju reprogramabilnih proizvodnih tehnologij, ki zahtevajo precejšnje kapitalne investicije, da bi bile ekonomsko uspešne, pa nujno potrebujejo proizvodnjo velikega obsega – to je izkoriščanje ekonomije obsega. Ekonomija izbora ekonomije obsega ne bo popolnoma nadome-

stila, ampak jo bo predvsem dopolnjevala in obstajala sočasno z njo.

Nastajala bodo nova, mrežna podjetja z močno centraliziranimi strateškimi funkcijami in nov tip malih podjetij, integriranih v lokalno omrežje večjih podjetij.

Omrežno podjetje bo usmerjeno k predrugačeni masovni proizvodnji, ki je rezultat sodobne izrabe ekonomij obsega in ekonomij izbora ter avtomatizacije sistema, kar ne pomeni izoliranih otkov avtomatizacije, temveč integrirane avtomatizirane sisteme, temelječe na lokalnih in prostranih komunikacijskih omrežjih. V omrežnem podjetju bo kontrola na ravni strateških funkcij centralizirana, toda z implementacijo sodobnih tehnologij se bo decentralizirala kontrola administrativnih in ponavljajočih se opravil.

Industrijski sistem, ki ga opredeljuje ta scenarij, bo na eni strani temeljil na velikih podjetjih, vodilnih na področju neke tržno specializirane proizvodnje – predpostavljamo, da bodo ta podjetja predvsem v tuji lasti in kontrolirana od zunaj –, ki bodo tekmovala z množico manjših podjetij. Po drugi strani bo obstoj omrežnih podjetij vplival na ustvarjanje asimetričnih, vendar stabilnih poslovnih povezav. Asimetrični odnosi bodo posledica neenake delitve moči med konkurenčnimi podjetji.

4.2 Prostorske značilnosti razvoja dualne družbe v Sloveniji

Prostorski obseg podjetij bo ostal bolj ali manj nespremenjen. Ta trditev temelji na poznavanju primerov iz tujih, bolj razvitih evropskih držav, kjer se je pokazalo, da je mogoče doseči zelo drugačno prostorsko organizacijo od obstoječe brez realokacije dejavnosti. Z uvajanjem novega načina upravljanja s prostorom v okviru obstoječih lokacijskih parametrov podjetja se bo spremenil način, na katerega podjetja

izkoriščajo svoj ekonomski prostor. Pri zasledovanju cilja povečane učinkovitosti bodo poskušala racionalizirati svoje fiksno premoženje s fizično integracijo prej ločenih funkcij in na ta način izboljšati ekonomsko uspešnost. Drugi način bolj učinkovitega izkoriščanja prostora se nanaša na razvoj novih logističnih sistemov, ki lahko vodijo k prilagoditvam prostorske organizacije multilokacijskih podjetij.

4.3 Značilnosti razvoja komunikacijskega in prometnega sistema dualne družbe v Sloveniji

Ta scenarij ob povečanem obsegu prevoza končnih izdelkov na kratke razdalje zahteva prevoze poliz-

delkov in končnih izdelkov na dolge razdalje. Prevozi bodo koordinirani z novimi logističnimi sistemi. Poveča se torej obseg prevoza polizdelkov in končnih izdelkov od proizvodnih lokacij do skladiščnih centrov in od njih do končnih uporabnikov. Uresničevanje tega scenarija bo spodbudilo povečanje števila poslovnih potovanj na dolge razdalje, in sicer med podjetji in prostorsko razpršenimi strankami ter podružnicami multilokacijskih podjetij.

Učinek uresničevanja tega scenarija bo po eni strani povečanje obsega horizontalnih komunikacijskih tokov med podjetji, po drugi strani pa tudi povečanje obsega vertikalnih komunikacijskih tokov, ki jih zahtevajo asimetrične in stabilne poveza-

ve z dobavitelji. Pri razvoju novih oblik upravljanja s prostorom bodo nujni intenzivni komunikacijski tokovi znotraj podjetja. V industrijskem in prostorskem sistemu, zasnovanem na intenzivnem prometu ljudi, blaga ter informacij, bo potreben širok nabor sistemov prometne in komunikacijske infrastrukture, vključno s sistemom letalskega potniškega ter tovornega prometa, hitre železnice, lokalnega cestnega omrežja, ki omogoča pogoste dobave na kratke razdalje, sodobne telekomunikacijske povezave itd.

Mag. Andrej Gulič, univ. dipl. soc.
Sergeja Praper, univ. dipl. inž. kmet.
Urbanistični inštitut RS, Ljubljana
E-pošta: andrej.gulic@urbinstitut.si
sergeja.praper@urbinstitut.si

Mojca GOLOBIČ
Ivan MARUŠIČ

Vetrne elektrarne – znamenje tehnološkega napredka ali brezbržnosti do naravne krajine?

Uporaba energije vetra kot alternativnega vira za proizvodnjo električne energije postaja vse bolj zanimiva. Vse bolj pomemben razlog pri tem je, da pretvorba energije vetra v električno energijo ne povzroča emisij v okolje. To pa je, upoštevajoč obveznosti iz mednarodnih sporazumov glede zmanjševanja izpusta toplogrednih plinov, ki jih namerava prevzeti tudi Slovenija, gotovo pomembno dejstvo. Po drugi strani pomenijo vetrne elektrarne velik poseg v prostor in poleg pomembne vizualne motnje tudi vpliv na živi svet, predvsem ptice. Odločitev o tem, ali in kje v Sloveniji so vetrne elektrarne sprejemljive, je torej odvisna od tehtanja njihovih negativnih in pozitivnih vplivov na okolje. Glede aktualnih lokacij lahko teh pobud pričakujemo še več. Strategijo glede vetrnih elektrarn in merila za njihovo umeščanje v prostor na ravni vse države torej nujno potrebujemo.

The use of wind as an alternative source for the production of electrical energy is becoming increasingly popular. An important reason is that the transformation of wind into electrical energy doesn't cause emissions into the environment. With respect to obligations stated in international documents concerning the reduction of glass house gases, which Slovenia will also adopt soon, this is the full rationale. On the other hand wind generators are massive spatial features that cause definite visual disturbances and affect wildlife, especially birds. The decision whether and where to build wind generators in Slovenia depends on pondering of positive and negative effects on the environment. In view of the known sites we can expect even more. A strategy on wind generators and measures for their placement therefore is a compulsory task on the national level.

Električna energija Slovenija Vetrne elektrarne

Electrical energy Slovenia Wind generators